

Marosvásárhelyi pillanatok

Az elmúlt év őszen, október 5–7. között egy régészeti konferencia alkalmából jutottam el a Székelyföld peremére, Marosvásárhelyre. A tartalmas konferencia programjai a város szélén lévő központban zajlottak, ezért városnézésre, és némi csillagászati élményszerzésre csak az utolsó nap, vasárnap délelőtt nyílt lehetőség a vendéglátóinkkal. Még sohasem jártam ebben a csodálatos városban, ezért a rövid alkalmat igyekeztem kihasználni.

A Maros-parti város engem leginkább nemrég elhagyott otthonomra, Szegedre emlékeztetett szecessziós házaival, a várost átszelő Marossal és a békés őszi napsütésben álmosan nyújtózó utcáival. A domboldalakra felkúszó sikátorok és a XV. századi gótikus templomot körülölelő várfal aztán emlékeztettek, hol is járok valójában. Ahogy a főtéren az „elmaradhatatlan” anyafarkas és a városszéli hőerőmű is, de egészen más szempontból...

Városnéző sétánkat a XX. század elején, 1911-től 1913-ig, Komor Marcell és Jakab Dezső tervei alapján épült, de teljes pompájában soha el nem készült Kultúrpalotában kezdtük. Építésének ötlete Bernády György polgármestertől származott, és maga is aktívan kivette részét a tervezésből – ezért az eredeti terv kétemeletes palotája háromemeletesként valósult meg. A palota nem csak Erdély, hanem az egész akkori Magyarország egyik legjelentősebb szecessziós emléke. A hatalmas épület elsődleges funkciója koncertterem és színház, de a nagyterem körüli folyosókról kiállító-helyiségek és báltermek nyílnak, mégpedig három emeleten. Az épület külseje alig árulkodik a belső pompájáról, de odabent mindent elborítanak az indák, levelek, virágok, a lekerekített, kacskaringós formák.

A homlokzat és az előcsarnok tervezése Körösfői-Kriesch Aladár munkája. A freskók erdélyi és magyar témákat dolgoznak fel, s a korabeli napi politikának épp úgy helye van itt, mint a mondavilágnak, az egyszerű székely embereknek és I. Ferenc József császárnak és királynak. Az épület csillagászati látványossága a híres Tükörteremhez köthe-

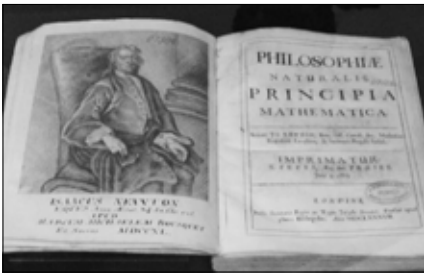
A két Bolyai hiperboloidja – részlet a Telesi Téka épületében látható kiállításból

tő, ahol a falakat tükrök borították (volna), a homlokzati ablakokat a székely mondavilágból vett jeleneteket ábrázoló színes üvegablakok díszítik. Ezeket Nagy Sándor és Toroczkaí Wigand Ede tervezte, és Róth Miksa készítette el.

A rendkívül tömören, művészien kivitelezett, ragyogó színekkel operáló remekművek közt az utolsó a Réka asszony legendáját megörökítő üvegablak (I. belső borítónkon). Réka (Rika, Arian, jelentése úrnő) asszony Attila hun király legkedvesebb felesége a mondák szerint, akinek palotája Székelyudvarhely mellett állt. Egyes mondaváltozatok szerint ő Csaba királyfinak, a székelyek első, legendás vezérének édesanyja. A királyné azonban egyszer megbetegedett és meghalt, hívei pedig egy nagy sziklát gurítottak le a hegytetőn álló palota falaitól, s ahol a kő megállapodott, ott ásták meg a sírt, amit kopjafával (kopolafával) jelöltek meg. (Más változatok szerint egy nagy követ.) A színes ablaktáblák a kopjafát az éjszakai ég hűvöskék bársonyán ringatózó csillagai között ábrázolják. Bárki nézi, önkéntelenül is

a hatása alá kerül, és bár a kép meglehetősen elvontan mutatja be a csillagos eget, hangulata az erdélyi nyáréjszakákat idézi meg.

A Kultúrpalotában töltött órák után a még izgalmasabb, de sajnos nem kimondottan híres Teleki Téka reneszánsz-barokk udvarházának falai közé vezettek bennünket vendéglátóink. Az épület árkados loggiái alatt szinte Erdély aranykorában éreztem magam, a Báthoriak, Bethlenek és Apafiak fejedelemségében. Az ott elindult fejlődés, kulturális és gazdasági pezsgés nem állt meg a török kiűzése, és Erdély önállóságának felszámolása után sem. A tudomány és kultúra szinte hamarabb szökkent szárba, kezdett virágozni, mint az anyaországban.

A Dialogo és a Principia egy-egy példánya a Teleki Tékában

Teleki Sámuel a XIX. század elején hozta létre – Magyarországon elsőként – közkönyvtárat, mégpedig kezdettől fogva azzal a céllal, hogy azt bárki látogathassa. A könyvek beszerzésekor olyan tematika szerint járt el, hogy a tékában a kor legmodernebb európai tudománya képviseltesse magát. A galériás, háromhajos könyvtáracsarnokban szinte kézzel fogható volt a XVIII. század végének, a XIX. század elejének hangulata. Sejtettem,

hogy ebben a pompás gyűjteményben – mely 80 ezer kötetre rúg jelenleg – megtalálom Newton és kortársai munkáinak eredetijét, de még sokkal több kincser bukkantam. A teremben, üvegfedelű tárlókban több tucat ősymotatványt és régi könyvet állítottak ki tematikus csoportosításban. Rögtön a csarnok végében a Napóleon hadjárata nyomán – az ott dolgozó tudósok által – írt *Description de l'Égypte* egyik monumentális kötetébe ütköztem – nem is lehetett volna kikerülni, hisz a kb. 80x50 cm-es táblaméretű könyv kinyitva akkora volt, mint egy asztal. És ez csak egy kötet – ahol a karnaki templom faláról lemásolt, és papírra kerülésük idején még megfejtelten színes hieroglifák őrizték titkaikat...

A terem hátsó végében, szinte eldugva találtam rá arra, ami engem legjobban érdekelt: a csillagászati és természettudományos kötetekre. Az első Newton *Principiája* volt – erre már számítottam, hisz idegenvezetőnk említette, hogy megtalálható náluk. Mellette az arckép ismerős – hisz ez a *Dialogo*, és a kép magát Galileit ábrázolja! Pár centiméterrel arrébb egy igazi ritkaság, Tycho de Brahe munkája látható... Ezen kívül ami még megfogott, az Benkő Ferenc Magyar Mineralogiája volt, az első magyar nyelvű ásványtani kézikönyv.

A Téka egy másik termében épp a két Bolyairól láthattunk egy időszaki kiállítást. A két matematikus pályáján, életén, munkásságukon kívül személyiségük és alkotókedvük egyéb oldalaival is megismerkedhettünk, így például megtudtam, hogy egyikük ötletes gyümölcsaszalót is épített. Hátborzongató mementóként a két tudós koponyája is ki volt állítva, melyeket sírjuk felnyitásakor és csontjaik áthelyezésekor emeltek ki.

A Téka megtekintése után a városnézés véget is ért – holott lett volna még látnivaló. Nekünk azonban már nem volt időnk, a hazaút nyolcórásnak ígérkezett. Így elhagytuk a kincses Maros-parti várost, azzal az ígérettel, hogy egyszer majd visszatérünk.

Sánta Gábor